

УДК 368

І. В. Орлов,
д.е.н., доц., професор кафедри бухгалтерського обліку
Житомирського державного технологічного університету
М. М. Александрова,
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Житомирського державного технологічного університету

ПРОЯВ СТРАХОВОГО ІНТЕРЕСУ В ГАЛУЗЯХ СТРАХУВАННЯ

Анотація. В даній статті досліджено об'єкт страхового інтересу, який виступає ключовим фактором страхових відносин. Встановлено, що страхового інтересу, як об'єкта страхування в майновому, особовому та страхуванні відповідальності має свої властивості та свою форму прояву, що необхідно враховувати при організації та вдосконаленні страхових відносин.

Annotation. In this article the object of interest clause that is a key factor in the insurance relationship. Established that the insured interest, as an object in property insurance, personal liability insurance and has its own properties and its form of manifestation that must be considered when organizing and improving the insurance relationship.

Ключові слова: економічний інтерес, страховий інтерес, об'єкт страхування, майнове страхування, особове страхування, страхування відповідальності, поєднання та гармонізація страхових інтересів.

Keywords: economic interest, insurable interest, the object of insurance, property insurance, personal insurance, liability insurance, combination and harmonization of insurance interests.

Вступ. Одним із головних завдань страхування є розвиток страхових відносин, які знаходяться під впливом багатьох факторів. Серед них особливої уваги набуває реалізація страхового інтересу всіх учасників процесу страхування та гармонізація відносин в страховій системі. Відсутність єдиної позиції щодо об'єкта страхового інтересу та його прояву в різних галузях страхування, в різноманітних страхових продуктах, суперечність поглядів науковців та практиків щодо страхових понять і термінів стримують розвиток страхової справи в Україні, посилюють інформаційну асиметрію між головними суб'єктами страхових відносин – страховиком та страхувальником. Невизначеність об'єкта страхового інтересу призводять до різних наслідків у його застосуванні, як з економічної, так і з юридичної точок зору. Зазначене підкреслює актуальність дослідження страхового інтересу, його об'єкту та ролі в забезпеченні поєднання страхових інтересів та гармонізації страхових відносин.

Постановка задачі. Метою даної статті є подальший розвиток страхових відносин на основі формування виваженої страхової термінології в частині встановлення прояву страхового інтересу в різних галузях страхування.

Результат. Однією із завдань побудови економічної системи є її сталість та зростання. Потужним фактором забезпечення сталості економічної системи та забезпечення її відтворення у відповідній формі є страхування. В основі страхових відносин лежить економічний інтерес, який у різних суб'єктах страхової системи та в різних галузях страхування має свою форму прояву. Страховий інтерес є предметом уваги всіх, хто будь-яким чином приймає участь у страхових відносинах або їх вивчає та досліджує. Таке велике значення щодо страхового інтересу пояснюється тим, що він є фундаментом страхування, без нього немає страхування.

Прояв економічного інтересу як страхового, майнового можна розглядати не тільки з позиції носія цього інтересу (страховика, страхувальника, вигодонабувача, брокера, держави тощо), а й з позиції того, що економічний інтерес у страхуванні є його об'єктом, який втілюється у страхових зобов'язаннях. Саме останні є предметом договору страхування, тобто інструмента за допомогою якого й відбувається реалізація страхової послуги.

Страховий інтерес має свої особливості та конструктивно складається з декількох ознак

До найбільш суттєвих ознак страхового інтересу відносять його суб'єктивність. Якщо страхувальником або вигодонабувачем є фізична особа, то економічний інтерес відображає усвідомлену матеріальну потребу цієї особи для власних цілей. Аналогічно інтерес юридичної особи представляє її керівник та реалізує, у тому числі, за допомогою інституту страхування.

Сукупність суб'єктивних інтересів формує об'єктивну ознаку страхового інтересу.

Страховий інтерес повинен бути правомірним. Якщо страховий інтерес немає ознаки правомірності, то він є протиправним. Страхування протиправних інтересів є неприпустимим. Наприклад, неможливо застрахувати інтерес учасників азартної гри.

Суттєвою ознакою страхового інтересу є те, що він виступає в якості економічної категорії та має грошовий еквівалент. Тобто основу страхового інтересу складає матеріальна заінтересованість осіб у грошових коштах. Тому страховий інтерес повинен мати вартісний вираз, грошовий еквівалент, що й складає економічну сутність страхового інтересу. Саме дане поняття, що вимірюється у грошовому еквіваленті, втілює на практиці принцип формування страхового фонду страховиком для задоволення інтересів страхувальників.

Зрозуміло, що страховий інтерес відображає прагнення покриття втрат. А тому часто в спеціальній літературі економічну сутність страхового інтересу розглядають в якості другої сторони збитку.

В теорії та практиці страхування існує декілька підходів щодо визначення його об'єкта. Вітчизняні законодавчі норми щодо об'єкту та предмету страхування є досить суперечливими та не мають теоретичних підстав. Тому наукова термінологія не повинна ґрунтуватись на недостатньо розробленій термінології страхового законодавства. Погляди більшості вчених та практиків збігаються у тому, що саме страховий інтерес є об'єктом майнового, особового страхування і страхування відповідальності. Так, науковці наголошують, що об'єктом страхування можуть бути страхові інтереси:

- у страхуванні майна: майнові інтереси, пов'язані з володінням, розпорядженням і користуванням майном;
- у особистому страхуванні: майнові інтереси, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю і пенсійним забезпеченням страхувальника (застрахованої особи);
- у страхуванні відповідальності: майнові інтереси, пов'язані з виникненням обов'язку страхувальника компенсувати збиток, заподіяний його діями майновим інтересам третіх осіб.

Таким чином, об'єктом майнового страхування виступають майнові інтереси уповноваженої особи (власника майна чи його користувача), викликані потребою у відшкодуванні випадкових втрат, що можуть виникнути в застрахованому майні. Грошовим виразом страхового інтересу в майновому страхуванні виступає страхова вартість. Такий страховий інтерес має відновлювальний характер, обмежений дійсною вартістю майна Цей інтерес поєднує ризики, майно

відповідної вартості та зобов'язання страховика здійснити страхову виплату. При цьому страхова виплата не може перевищувати розмір втрат – основоположний принцип страхування. У страхуванні майна розмір збитку визначається повною чи частковою втратою фактичної вартості застрахованого майна, витратами на ремонт – відновлення цього майна, доцільними витратами на рятування майна.

В особовому страхуванні економічна сторона страхового інтересу не носить відновлювального характеру, оскільки оцінити величину майнового інтересу при страхуванні життя неможливо. А тому страховий інтерес в особовому страхуванні набуває рис компенсації, тобто має компенсаційний характер. Тому страховальник визначає економічну складову страхового інтересу на свій власний розсуд у відповідності межі витрат, які необхідні для покриття шкоди, завданої здоров'ю або в силу настання інших випадків в житті застрахованої особи. Окрім того, економічна складова страхового інтересу в особовому страхуванні виражається страховою сумою і залежить від матеріального стану страховальника.

Найбільш складним з огляду на класифікацію об'єкта страхування є страховий інтерес в нагромаджувальному особовому страхуванні з умовою дожиття застрахованого до певної дати чи події, обумовленою договором страхування. Окрім того, в довгостроковому особовому страхуванні страховий інтерес необмежений. Перш за все такий інтерес, пов'язаний з власним життям, Одночасно загальні норми законодавства вимагають у страховальника наявність інтересу до життя застрахованої особи. Такого роду майнові інтереси можуть виникати у батьків по відношенню до дітей і навпаки; подружжя у відношенні один одного; кредитора по відношенню до позичальника у роботодавця щодо робітника тощо. Необмеженість страхового інтересу в страхуванні життя дозволяє розглядати виплату страхової суми при дожитті застрахованого до терміну або віку, встановленого в договорі страхування, саме як страхову і, відповідно, як об'єкт страхування і реальності страхового зобов'язання.

У цьому, власне, і полягає основна економічна відмінність страхового інтересу в особовому страхуванні від страхового інтересу в майновому страхуванні.

Страхування відповідальності поєднує в собі риси особового та майнового страхування, а тому й поєднує характеристики та економічну сутність страхового інтересу. Хоча заздалегідь визначити обсяг страхового інтересу неможливо, оскільки неможливо заздалегідь оцінити потенційний збиток, який буде нанесено майновим інтересам третіх осіб. Тому втрати встановлюються на розсуд страховальника залежно від масштабів передбачуваної шкоди та обмежуються страховиком.

Отже, в майновому страхуванні страховий (майновий) інтерес набуває форми страхової вартості, в особовому страхуванні – страхової суми, а у страхуванні відповідальності – відповідної межі, яка також встановлюється в грошовому виразі.

Висновок. Таким чином, страховий інтерес, як об'єкт страхування, в майновому, особовому та страхуванні відповідальності має свої властивості та свою форму прояву, що важливо враховувати при організації взаємовідносин та їх гармонізації в процесі страхування, а також при побудові ефективної системи страхування в державі, одним із головних завдань якої є поєднання економічних інтересів всіх груп суб'єктів даної системи. Після встановлення об'єкта страхового інтересу подальшого дослідження потребує формування виважених принципів, оптимізація пропорцій та механізму його розподілу, що сприяє поєднанню різних суб'єктивних інтересів учасників страхової системи.

Список використаних джерел.

1. Александрова М.М. Економічний та страховий інтерес, їх вплив на страхові відносини. / М.М. Александрова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аудиту. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 3 (21). / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – С. 53-59.
2. Ефимов О.Н. О базовых понятиях страхования. / О.Н. Ефимов // Взаимодействие государства и страховых организаций: проблемы и перспективы развития: материалы Междунар. страхового форума (8-9 июня 2011 г., г.Пермь) / гл. ред. И.Ю. Макарихин; отв. ред. М.Ю. Молчанова; Перм. гос. ун-т. – Пермь, 2011. – 548 с., С.32-39.
3. Зайцева Е.А., Савченко И.А. Экономический интерес и социокультурная интеграция. / Е.А. Зайцева, И.А. Савченко // Вестник Нижегородского университета им. Н.И.Лобачевского. – 2010. - № 2(1). – С. 332 – 339.
4. Закон України "Про страхування" від 07.03.96 р. № 85/96-ВР [Електронний ресурс] / База даних "Законодавство України" (веб-сайт Верховної Ради України) – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>.
5. Идельсон В.Р. Страхование право (лекции читанные в С.-Петербургском Политехническом Институте на Экономическом Отделении. Страхованием подотделе в 1907 г.). – М.: Анкил, 1993. – 96 с.
6. Пацурія Н. Страховий інтерес: теоретичне обґрунтування та проблеми правового закріплення. / Н. Пацурія // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Серія:Юридичні науки. – 2011. – № 88. – С. 31-36.
7. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования / В.К. Райхер – М.: ЮКИС, 1992. – 284 с.
8. Серебровский В.И. Очерки советского права / В.И. Серебровский – М.: Госиздат, 1926. – 80 с.
9. Серебровский В.И. Страхование / В.И. Серебровский – М.: Финиздат НКФ СССР, 1927. – 144 с.
10. Фінансова енциклопедія / О.П. Орлюк, Л.К. Воронова, І.Б. Завіруха та ін.; за заг. ред. О.П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.
11. Худяков А.И. Теория страхования / А.И. Худяков. – М.: Статут, 2010. – 362 с.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"